

Pismo materi iz groba

Ivan
Minatti

Mama! Pošiljam ti pozdrav. Pod bukvo v grapi
ležim in mi je prav. Med korenine
sem ujet in čakam, da zasine
žarko jutro čez moj temni dom. Sapi,
ki ihti skoz suhe veje nad grobovi,
sem naročil, naj te potolaži.
Saj nisem sam. Z menoj na mrtvi straži
so še drugi fantje. Kot sinovi
istega očeta smo. Ko se zmrači,
zapijemo skoz prst o domovini
in pojemo, dokler se petelini
ne oglase in k jutru zazvoni...
Ne skrbi! Jaz sem zadovoljen. Naložili
so čezme listja in zrahljali zglavje
tovariši in so odšli. Ostal je
z mano le še križ, ki so ga zbili
iz vej, in pesem, ki so z mano v grob jo dali.
To pesem pojemo in o dekletih.
Saj smo še vsi mladi in v tistih letih,
ko v srcu preveč vre, da bi molčali.
Pa zbogom! In nikar preveč ne joči, mama.

Veš, tvoja bol bi me preveč težila
in tiho srečo v grobu bi kalila
neznosna misel: da si sama, sama . . .

Kje, kdaj in kako je nastala pesem, ki sem jo izbral za današnjo priložnost?

Treba bo poseči nazaj v tiste čase, ki se skorj zde, da niso bili resnični. V čase najtrše preizkušnje slovenskega človeka, v čase naše mladosti, ki je bila kruta, prav nič brezskrbna, polna odrekanja, a vendar mladost. Uporna, verujoča in zagnana. Lepa. Lepša, bolj ko se odmika.

Bilo je v začetku decembra 1944. Naš I. bataljon 16. SNOB Janka Premrla-Vojka se je zadrževala nad Spodnjo Idrijo, na ppoložajih na Razpotju. Že prejšnji dan popoldne si je bilo treba v spopadu z domobranci iz Idrije izsiliti pot na Razpotje. Vsa XXX. divizija IX. korpusa je bila tedaj na Cerkljanskem, in to belogradistom v Idriji, Spodnji Idriji, Veharšah, Žirovskem vrhu, Gorenji vasi, Grahovem in še kje ni šlo v račun. Štab bataljona je bil previden in je drugi dan navsezgodaj, bila je vlažna, meglena zimska noč, poslal patroljo v Razpotja proti Spodnji Idriji. Sredi poti pa je naša izvidnica že naletela na močno kolono Nemcev in domobrancev, ki je hotela naš bataljon presenetiti v spanju. Izvidnica je s streljanjem spvažnika za krajši čas ustavila, to pa je bilo dovolj, da se je bataljon, ki je sovražnikovo ukano pričakoval, pravočasno razvrstil po položajih. Začelo se je obstreljevanje, ki pa se je obrnilo sovražniku v prid šele, ko je razpostavil težke minomete. Streljal je precizno in načrtno. Kot po šahovnici. Najprej je s salvo iz minometov obdelal prvo črto, nato pa je črto premikal vse globlje. Ko je počila prva mina, sem začutil zračni val, ki je pljusnil obme, pri drugi je bil pritisk že mpečnejši. Vedel sem, da jo bom zagotovo skupil. Neprijeten občutek, ko poslušáš rezko vršanje min skozi zrak, vsaka je bliže, ti pa nimaš, kam. Nenadoma me je vzdignilo v zrak in spreletela me je ostra bolečina. Drobec mine mi je prebil nogo.

Zame in še za nekaj tovarišev, enega od njih je zadelo v trebuh, je bilo boja konec. Ko sem se čez mesec in pol vrnil v bataljon, sem zvedel, da je boj trajal še ves dan in da je zahteval nekaj mrtvih in huje ranjenih. Bolničarji so nam na hitro pomagali in nas odpravili v brigadno ambulanto. V trebuh ranjeni tovariš, pozabil sem že njegovo ime, je ponoči v hudih mukah umrl. Take rane so se v tistih skromnih razmerah, brez operacijskih dvoran, večinoma končale s smrtjo. Ne bom pozabil utrujenega in pretrsenega obraza dr. Marjana Koršiča, brigadnega zdravnika in mojega partizanskega prijatelja, ki se je vso noč trudil, da bi ga iztrgal smrti. Preden je nesrečni fant izdihnil, je naročal še zadnje pozdrave za domače.

Ta smrt se je zajedla tudi vame. Smrt kot smrt (čeprav vsakdanja spremljevalka slehernega partizana), kot strahotno nasprotje življenju, v katerega imenu se je bil tudi naš boj, smrt kot groza trenutka, ko se živi utrip spremeni v negibno, človeku sovražno masko, smrt kot nepojmljiv prehod iz trajanja v netrajanje.

Ko smo ranjenci dan zatem prišli v divizijsko bolnišnico v Novake in se je začel relativen počitek brez pohodov, straž in izvidnic, me je ta smrt še vedno mučila. Spominjala me je smrti prijatelja in spšolca Toneta Brenka, ki je komaj devetnajstleten padel pod nemškimi streli kot talec, spominjala vsakodnevnega umiranja slovenskega človeka v partizanih, taboriščih, izgnanstvu, spominjala na moje bližnje v Ljubljani, obdane z bodečo žico, spominjala na trde vojaške korake po tlaku in brnenje kamionov, ko so se ponoči okupatorji pripravljali na racije. Vse to in vtisi iz tedanjega partizanskega življenja, ki sem ga živel, so se začeli oblikovati v podobo in vtiho-tapljeni v verze, iz katerih je pesem nastala. Pesem brez patetike, bolj resignirana kot ne, umirjena in vdana, postavljena v človeško intimen okvir — skratka, v skladu z mojim občutjem sveta.

Ljubljana, 25. 2. 1981.

Ivan Minatti

Jože
Šmit

Zima v Liki

Ponoči smo prišli čez Velebit
in pod vasjo se tiho v sneg vkopali.
Budi nas dneva prvi medli svit,
pojo nam petelini in rafali.

Široko smo razprli spet oči.
Smo sanjali doslej le o pomladi?
Po mrtvih liških poljih sneg leži —
kje dalmatinski rožni so ogradi!